

Жукович Інна Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник офісу оцінювання діяльності
наукових установ НАН України,
ДУ «Центр оцінювання діяльності
наукових установ та наукового забезпечення
розвитку регіонів України НАН України»*

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Оцінювання наукових досліджень є важливою складовою державного фінансування, управління, розроблення політики у сфері відповідної діяльності.

Інтерес до проблематики та кількість публікацій, що пов'язані з виміром вкладу науки у соціально-економічний розвиток та оцінкою позитивних ефектів від державного фінансування науки, постійно зростає.

Публікації, присвячені інструментам та системам вимірювання вкладу науки, можна поділити на дві групи. До першої відносяться праці де використовують методи і підходи, що ґрунтуються на теорії. Автори проводять оцінку витрат і результатів науки за допомогою різних економічних та наукометричних методів [1]. До другої – праці, що націлені на доказ причинно-наслідкового зв'язку між науковим результатом та його підсумковим соціально-економічним впливом, для чого використовуються різні сучасні теорії (теорія змін, теорія програм, теорія реалізації, концепція продуктивних взаємодій тощо) [2, 3].

Незважаючи на велику кількість досліджень та публікацій єдиної думки щодо визначення та вимірювання впливу наукових досліджень на суспільство та економіку не сформовано. У роботі [4] автори зробили критичний огляд зарубіжних публікацій останніх 50 років про глобальний стан справ проблематики вимірювання впливу науки. На думку авторів, на сьогодні не має якісних метрик, що дозволяють проаналізувати вклад науки; показники продуктивності роботи вчених підмінюють оцінку її ефективності; відсутня достовірна інформація, яка доводить, що використання метрик у процедурах оцінювання підвищує рівень віддачі витрат.

Оцінювання результатів діяльності наукових установ стало одним з інструментів за допомогою якого намагаються виявити різноманітні «корисні виходи» та позитивні зміни в економіці та суспільстві, що вини-

кають під впливом результатів науки. Для цього використовуються різні методики; набори індикаторів; опитувальники для самооцінки тощо.

Треба зазначити, що при оцінюванні впливу наукових досліджень на соціальний розвиток виникає ряд проблем. Ефект від реалізації конкретної дослідницької програми принципово неможливо охопити. На суспільство одночасно впливає цілий комплекс досягнень науки і техніки тому вимір впливу нематеріального ефекту, пов'язаного з конкретною програмою або проектом, залишається важким завданням. І тут важливе значення має структурованість та класифікація напрямів та видів впливу.

Як приклад наведемо дві країни Чехію та Великобританію в яких розроблені свої методології визначення впливу наукових досліджень і розробок на суспільство.

В Чехії застосовують «Методику оцінювання науково-дослідних організацій і цільових програм підтримки досліджень, розробок та інновацій» (M17+) [5] в основу якої покладено використання для оцінювання комбінації методів експертних оцінок результатів досліджень і розробок (за участі міжнародних експертів), відвідування установ, самооцінка установ та бібліометричний аналіз.

Для визначення впливу наукових досліджень н суспільство передбачено модуль «Соціальна релевантність». Соціальний критерій застосовується до результатів прикладних досліджень, які мають безпосереднє значення для економіки, державної політики у сфері державного управління та культури, а також включає оцінку результатів фундаментальних досліджень, які впливають на індивідів та суспільство опосередковано (непрямі наслідки).

При оцінюванні враховують актуальність і поточні потреби у проведенні таких досліджень, запропоновані та застосовані методи й соціальний значення конкретного дослідницького проекту в цілому, а також наступні параметри: передача результатів у практику; співпраця з галуззю застосування; діяльність для передачі знань і технологій до неакадемічних установ; вплив на якість життя людей і суспільства; економічні вигоди, соціальні пільги й переваги для побудови національної та культурної ідентичності. Крім цього додатковими параметрами є: залучення студентів до дослідження; факультативні лекції та семінари, пов'язані з дослідженням наукової установи; практичне навчання студентів; якість освіти та участь докторантів; відомі міжнародні та національно нагороди за видатні досягнення у сфері досліджень; мобільність дослідників між науковими установами, галузями промисловості та сферою послуг, або користувачами результатів досліджень; значення наукової установи для регіонального розвитку; популяризація результатів діяльності та зворотній

зв'язок. На наш погляд найбільш структурованою для визначення впливів є реалізована у Великобританії система оцінювання результатів наукової діяльності університетів Research Excellence Framework (далі – REF) [7] в основу якої покладено експертна оцінка. REF є однією з найбільш відомих у науковому світі систем оцінювання, становлення та розвиток якої відбувався у протиставленні чиновників та науковців.

В методиці детально представлено області впливу наукових досліджень на суспільство та економіку, види можливого впливу, показники та документи за якими підтверджуються отримані результати впливу. Наприклад, вплив на соціальне забезпечення визначається як вплив на права, обов'язки, поведінку, можливості, якість життя та іншу діяльність окремої особи, групи осіб, організації чи громади, що передбачає поліпшення соціального добробуту, рівності, соціального включення, доступу до правосуддя та інших можливостей (включаючи зайнятість та освіту) [8].

Видами впливу наукових досліджень визначено: покращення політики та практики забезпечення подолання бідності; впливовий внесок у соціальні, економічні, політичні та правові зміни шляхом взаємодії з групами громадянського суспільства; зміни у соціальній політиці та поліпшення соціального добробуту, рівності тощо; сприяння відродженню чи розвитку громади; поліпшення соціального та освітнього включення маргіналізованих груп у будь-якому конкретному контексті, наприклад, у країнах, що розвиваються; ефективна інтеграція біженців у приймаючі громади; розширення розуміння потреб жертв у процесах примирення в постконфліктних державах.

Підтвердженням результатів впливу слугують: задокументовані докази змін у соціальній політиці; проведені заходи щодо поліпшення соціальної рівності, добробуту чи включення; цитування літератури для агітації (наприклад, листівок); докази публічної дискусії в засобах масової інформації або форумах, на які впливають проведені дослідження; задокументовані докази посилення соціального включення (наприклад, дані про участь); відгуки від груп громадянського суспільства та політиків.

Список використаних джерел

1. Rogers P., Weiss C.H. (2007). Theory-based evaluation: Reflections ten years on: Theory-based evaluation: Past, present, and future. *New Directions for Evaluation*. (114). P. 63–81. DOI: <https://doi.org/10.1002/ev.225>

2. Muhonen R., Benneworth P., Olmos-Penuela J. (2020). From productive interactions to impact pathways: Understanding the key dimensions in developing

SSH research societal impact. Research Evaluation. Oxford University Press. Vol. 29(1). P. 34–47. DOI: <https://doi.org/10.1093/reseval/rvz003>

3. Morton S. (2015). Progressing research impact assessment: A ‘contributions’ approach. Research Evaluation. Oxford University Press. Vol. 24(4). P. 405–419. DOI: <https://doi.org/10.1093/reseval/rvv016>

4. Thomas D.A., Nedeva M., Tirado M.M., Jacob M. (2020). Changing research on research evaluation: A critical literature review to revisit the agenda. Research Evaluation. Oxford University Press. Vol. 29(3). P. 275–288. DOI: <https://doi.org/10.1093/reseval/rvaa008>

5. Methodology for Evaluating Research Organisations and RD&I Purposetied Aid Programmes (valid for years 2017+). Prague: Office of the Government of the Czech Republic, 2018. 45 p. Retrieved from: <https://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=695512> (дата звернення: 28.09.2022).

6. Жукович І.А., Єгоров І.Ю. Еволюція методичних підходів до оцінювання ефективності діяльності науково-дослідних установ Чехії. Статистика України. 2020. № 2–3. С. 117–126.

7. Research Excellence Framework (REF) 2021. URL: <https://www.ref.ac.uk/> (дата звернення: 28.09.2022).

8. Panel criteria and working methods (2019/02) – REF 2021 URL: <https://ref.ac.uk/publications-and-reports/panel-criteria-and-working-methods-201902/> (дата звернення: 28.09.2022).

Загородня Ольга Феліксівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов,

Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Волох Світлана Володимирівна

старший викладач,

Фаховий коледж бізнесу та аналітики НАСОА

РОЛЬ ФАХОВОГО КОМПОНЕНТА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ТА ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Полікультурність середовища, в якому навчається і в майбутньому працюватиме сучасний студент, призводить до необхідності його ґрунтовної іншомовної підготовки. З іншого боку, іншомовна комунікація досвідченого спеціаліста в галузі має містити складову фахової